

SCHAARSBERGENPAD 10 KM

8 Ijskelder

Achter de kapel van Groot Warnsborn ligt de ijskelder. Vroeger werd hier 's winters natuurijs opgeslagen, dat in de zomer werd gebruikt voor het koelen van voedsel en dranken. Nu biedt de kelder onderdak aan vleermuizen, waaronder zeldzame soorten als franjestaart en vale vleermuis.

In de Tweede Wereldoorlog verborg Gijs Wijnveld, groenteboer en koffiebrander in Schaarsbergen, samen met de boswachter neergestorte Britse piloten in de ijskelder. Hij hielp ze aan burgerkleding en eten en begroef de uniformen in het bos. Dit terwijl de Duitse officieren op een steenworp afstand verbleven in Groot Warnsborn. Het landhuis werd in 1945 verwoest door brand en na de oorlog geheel opnieuw opgebouwd.

9 Mandarijneend

Op de landgoedvijvers is vaak de mandarijneend te zien. Deze exoot werd ooit uit Oost-Azië gehaald als siervogel. Uit gevangenschap ontsnapte vogels leven hier nu in het wild. Ze nestelen in holtes van de vele oude bomen op het landgoed, tot soms wel enkele meters boven de grond. Andere dieren die hier bij het water leven zijn bijvoorbeeld de ringslang, de ijsvogel en de grote gele kwikstaart.

10 Monument

Clément van Maasdijk was de eerste Nederlandse vlieger die verongelukte. In augustus 1910 was er een vliegdemostratie in Schaarsbergen. De avond ervoor gaf hij een korte demonstratie voor zijn verloofde en enkele monteurs. De Rustwatlaan, bij het startpunt van dit Klompenpad, was de startbaan. Tijdens het vierde rondje ging het mis: het tweemotorig toestel stortte neer op de Warnsbornse heide.

11 Koningsoord

De overstaproute loopt langs Abdij Koningsoord met gastenhuis, abdiwinkel en natuurbegraafplaats. Hier wonen en werken sinds 2009 de zusters van de Cisterciënzer orde, ofwel trapistinnen. De nieuwe abdij werd gebouwd naar eeuwenoude ontwerpen, met alle belangrijke vertrekken rond de binnentuin. Verderop ligt het terrein van de Missionarissen van Mill Hill.

hier
vrouwen

Dit Klompenpad is tot stand gekomen onder coördinatie van Stichting Landschapsbeheer Gelderland in samenwerking met Geldersch Landschap & Kasteelen, de gemeente Arnhem, vele vrijwilligers, eigenaren en andere partijen uit de streek. Klompenpaden zijn cultuurhistorische wandelroutes die particuliere terreinen, zoals landgoederen en boerenland, toegankelijk maken voor de wandelaar. Ze gaan zoveel mogelijk over historisch tracé en onverharde paden. Rust, kleinschaligheid en de combinatie van cultuur en natuur bepalen de sfeer en vertellen bewoners en wandelaars over de geschiedenis van hun omgeving. Ook het landschap heeft voordeel van de ontwikkeling van Klompenpaden: vaak worden landschapselementen hersteld en aangelegd. Door aan te sluiten bij lokale initiatieven als landwinkels, horeca en kamperen bij de boer wordt de economie van de streek versterkt.

Meer informatie over Klompenpaden: www.klompenpaden.nl.
Hier vindt u ook actuele wijzigingen of aandachtspunten.

Meer informatie over Stichting Landschapsbeheer Gelderland: sigelderland.nl

PRAKTISCHE INFORMATIE

- Rondwandeling gemarkeerd in twee richtingen met paarse klompjes.
- Het is mogelijk om Klompenpaden te combineren. Overstappunten zijn aangegeven op de kaart en ter plekke in het veld.
- De nummers op de kaart verwijzen naar bezienswaardigheden langs de route die beschreven worden in deze brochure.
- Routenavigatie en informatie over landschap en cultuurhistorie is ook beschikbaar via de Klompenpaden app.
- Het Klompenpad is niet geschikt voor kinderwagens en rolstoelen vanwege de smalle en onverharde paden. Stevig en waterdicht schoeisel wordt aanbevolen.
- Honden zijn verboden op delen van het Klompenpad om verstoring van vee en wild te voorkomen.

productie & eindredactie Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG)
tekst Klompenpadwerkgroep Schaarsbergenpad en SLG
beeldmateriaal Hennie Hengelaar, Jos en Willemien Zwaan, Anno Gravemaker, Dick Caderius van Veen, Gelders Archief 1500-4977. Op de voorkant staat een tekening van Warnsborn, 'Lage Erf te Arnhem' 1869, Gelders Archief 1551-3043/C.H. van Amerom.
opmaak Designimals, Laura Hondshorst
met speciale dank aan de klompenpadwerkgroep Schaarsbergenpad en Hans Schouwenburg

© Stichting Landschapsbeheer Gelderland
2022, 1^e druk. Alle rechten voorbehouden

Bij vragen of opmerkingen over dit pad kunt u contact opnemen met SLG via www.klompenpaden.nl.

NIET BESTEMD
VOOR VERKOOP

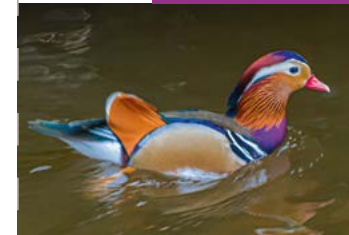
Dit Klompenpad is mede gefinancierd door de Provincie Gelderland, de gemeente Arnhem, Prins Bernhard Cultuurfonds en de Nationale Postcode Loterij.

Wandelen over oude
landgoederen, door
natuur en historie in het
prachtige buitengebied
van Schaarsbergen
en Arnhem

SCHAARSBERGENPAD 10 KM

SCHAARSBERGENPAD 10 KM

1 De Grote Kweek

Deze hallenhuisboerderij is rond 1900 gebouwd als tabakskwekerij. Net als op andere plaatsen in Nederland werd hier tot midden 20e eeuw tabak geteeld voor pijp- en snuiftabak. De tabaksbladeren hingen in de grote schuur te drogen. De laatste generatie boeren, de familie Rap, had hier tot 2017 een gemengd bedrijf met schapen, koeien en kleinschalige akkerbouw. Ook introduceerden ze de prachtige Lakenvelder koeien.

hier vrouwen

Schaapsdrift met heideven

2 Schaapsdrift

De schapen werden vroeger elke dag vanuit de schaapskooi over de schaapsdrift naar de heidevelden van de Hoge Veluwe en Planken Wambuis gedreven om daar te grazen. Aan beide kanten langs de schaapsdrift ligt een wildwal, een soort dijkje van plaggen met een geul ernaast. Er stonden stekelige, dichte struiken op om te voorkomen dat de schapen de akkers op zouden lopen.

Op de heide naast de schaapsdrift broeden onder andere nachtzwaluw, leeuwerik, boompieper en roodborsttapuit. Er leven levendbarende hagedissen en zandhagedissen. Bij het kleine ven komen bijzondere libellen voor zoals de venglazemaker en zwarte heidelibel.

3 Grafheuvels

In dit gebied zijn elf grafheuvels te vinden uit de periode 2500 v. Chr. (klokbeercultuur) tot 1200 v. Chr. (wikkeldraadbeercultuur). Onderzoek in 1947-48 leverde allerlei vondsten op zoals een standvoetbeker en een vuurstenen bijl. Ook werd duidelijk dat de boeren die hier

Zessprong Hoog Erf

toen leefden, hun doden bijzetten in uitgeholde boomstammen. De grootste grafheuvel van Noordwest-Europa staat ook wel bekend als de Meelworstenberg, naar het favoriete middageten van de archeologische opgravers: boekweitmeel gekookt in een darm.

4 Vijverberg

De vele oude bomen maken dit een goed leefgebied voor boomkruipers. Sommige beuken dateren nog van begin 19e eeuw, toen hier een landschapspark van werd gemaakt ter recreatie, met slingerende paden, bruggetjes, watervalletjes, vijvers en zelfs een grot. Veel mensen bezochten landgoed de Vijverberg. De wandelende schrijver I.A. Nijhoff schreef in 1828: *“Langs eenen donkeren gang daalt men in hetzelfde neder, tot aan een klein vertrek, uitkomende aan eene beek, die zich, door de hoogten, welke haar aan beide zijden insluiten, met moeite den weg schijnt te banen: het flauwe licht, door de opening tussen de beide heuvels doorgelaten, nog gedeeltelijk onderschept door het heestergewas, dat de beek omzoomt, doet eene bevallige werking in dit onderaardsch verblijf, waar in den zomer de verkwikkendste koelte heerscht”.*

5 Zessprong

Op landgoed Warnsborn zijn veel stervormige kruisingen te vinden. De tussenliggende vakken zijn vaak als bosgrond aangeplant. Bijzonder aan deze zessprong is dat de vakken in gebruik zijn als landbouwgrond. De taartpunten zijn verdeeld door bomenlanen. Oorspronkelijk waren dit overal dubbele bomenrijen, zo kregen de beuken niet de nei-

ging in de breedte te groeien maar in de hoogte. De afstand tussen de dubbele rijen is één Rijnlandse roede: 377 cm, de regionale standaardmaat voordat het metriek stelsel werd ingevoerd.

6 Natuurlijke oversteek

Voor kleine zoogdieren en vlinders kunnen de grote weilanden en akkers een hindernis zijn. Langs deze ecologische verbindingzone van onder andere hazelaar, Gelderse roos, kardinaalsmuts, sleedoorn en vlier kunnen ze toch de oversteek maken. De visie op landschapsontwikkeling en natuurbescherming verandert voortdurend. Hier is het verschil mooi te zien tussen de parkachtige aanleg met beuken- en eikenlanen én deze aangelegde route voor kleine dieren ter vergroting van de biodiversiteit.

7 Sprengen

De diepe insnijdingen in het landschap zijn veroorzaakt door afschuivende modderstromen tijdens de laatste ijstijd. Op de Veluwe ontstond een enorme grondwaterbel. Hierin is de druk nog steeds groot en aan de randen van de stuwwal welt het water spontaan op. De sprengen in de diepte zijn door mensen gegraven bronnen. Meestal werden sprengbecken gegraven om watermolens aan te drijven, hier om het landgoed te verfraaien met stromend water. Bijzonder op Warnsborn en Vijverberg is dat het water vanuit de vijvers naar het noorden stroomt, waar het in de zanderige grond zakt, en niet naar het zuiden richting de Rijn. Dit diepe dal wordt ook wel 'Klein Zwitserland' genoemd.

Klein Zwitserland ca. 1950

Arnhem, Warnsborn, Klein Zwitserland.

SCHAARSBERGENPAD 10 KM

- Schaarsbergenpad
- ■ ■ ■ ■ aanlooproute
- overstaproute
- Rosandepad

START

Pannekoekhuis
Schaarsbergen

Schaarsbergen

Groote Kweek

1

10

Kleine Kweek

2

Westerheide

overstappunt

3

Warnsborn

Schaapsdrift

Groot
Warnsborn

8

Boslust

4

Vijverberg

7

6

Leemkuil

Hoog Erf

Sportlaan

Abdij
Koningsoord

11

Lichtenbeek

Lichtenbeek

Bakenbergseweg

Hoog Erf

Schelmseweg

Gerard
Nijboerpad

Mill Hill

overstappunt

Oosterbeek

Station Oosterbeek

Boschveld

Arnhem

Het Dorp

Groot Klimmendaal

Startpunt → Pannekoekhuis Schaarsbergen, Kemperbergerweg 673 in Arnhem.

Openbaar vervoer → Bushalte Schaarsbergen, Pannekoekhuis. Bushalte Arnhem, De Leeren Doedel.

Treinstation Oosterbeek via de overstaproute.

Horeca → Pannekoekhuis Schaarsbergen, Kemperbergerweg 673 in Arnhem. Restaurant Trix, Schelmseweg 1A in Arnhem. Roadhouse Arnhem, Amsterdamseweg 467 in Arnhem.

Voor actuele informatie zie www.klompennpaden.nl.

Te gast op het erf en boerenland

Klompennpaden lopen regelmatig over het erf van een boer, langs een beekje of over een sloot. Vaak is dit privéterrein.

Er wordt nauw samengewerkt met boeren en grondeigenaren die recreatief medegebruik toestaan.

Zonder hun toestemming waren er niet zoveel Klompennpaden.

Honden verboden

Als wandelaar ben je te gast. Het betreden van privéterrein wordt aangegeven met een speciaal openstellingsbord. Ook geldt een hondenverbod. Loslopende honden kunnen onrust veroorzaken bij vee, wild of weidevogels. Daarnaast kunnen ze ziekten verspreiden. Daarom zijn honden verboden op Klompennpaden. Wij danken u voor uw begrip.

HOE WERKT DEZE DOWNLOADBARE BROCHURE

Download deze brochure en druk het af in kleur (dubbelzijdig, gespiegeld langs korte zijde) voordat u gaat wandelen. U krijgt dan de brochure + de wandelkaart geprint. De brochure kunt u als een echte folder vouwen over de aangegeven grijze lijnen. Deze brochure bevat altijd de meest actuele informatie.

hier vouwen

hier vouwen

Vijverberg

De Schaars Bergen

Het hele gebied boven de Schelmseweg wordt aangeduid als Schaarsbergen. De boeren hier hadden het zwaar want de bodem bestond voornamelijk uit zand. In de 17e eeuw begonnen de ontginningen. Walletjes werden aangelegd om het stuifzand tegen te houden. Daarbinnen lagen akkertjes waar schapenmest op werd gebracht. Veel bracht het grote woeste gebied niet op. Totdat vermogende particulieren zich begin 19e eeuw voor de landbouw gingen interesseren. Er werd zelfs een wet uitgevaardigd ter ontginning van woeste gronden. Boerderijen met namen als Zevenster en Rust & Vreugde werden gebouwd. Pas rond 1850 ontstond het dorp Schaarsbergen, vernoemd naar de heuvels 'de Schaars Bergen' ten noorden van het dorp.

Ontdek het afwisselende buitengebied van

Schaarsbergen en Arnhem. Wandelen over landgoed

Warnsborn, langs weiltes en heidevelden, over lanen

en een schaapsdrift, langs vijvers en sprengen.

Klommen aan, rugzak op en gaan!

Landgoed Warnsborn

De naam Warnsborn komt in de late middeleeuwen voor het eerst in geschreven bronnen voor. De naam verwijst naar 'warns' wat zuiver betekent en 'born' dat verwijst naar bron. Warnsborn hoorde toen bij klooster Mariëndaal, een van de oudste kloosters in de omgeving. Rond 1650 werd een deel van de kloostergoederen verkocht aan de burgemeester van Arnhem. Opeenvolgende eigenaren hebben het landgoed steeds verder uitgebreid en verfraaid.

De kern van het landgoed wordt gevormd door hotel Groot Warnsborn, met kapel, orangerie en klassieke terrassentuin. Landgoed Warnsborn was in 1932 de eerste verwerving van de net opgerichte stichting Geldersch Landschap, het huidige Geldersch Landschap & Kasteelen. Hiermee werd voorkomen dat het gebied ten prooi zou vallen aan woningbouw.

Boerderij Zevenster

